

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ
(назва кафедри)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор
з навчальної та методичної роботи
к.психол.н., професор
_____ О.О.Назаров
“_____” _____ 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи біології людини

спеціальність _____ **6.030102 «Психологія»** _____

спеціалізація _____ **екстремальна та кризова психологія** _____

Робота з персоналом

Харків 2016 рік
(місто)

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи біології людини
(назва навчальної дисципліни)

для здобувачів вищої освіти за спеціальністю

«Психологія»
(назва спеціальності)

за спеціалізацією «**екстремальна та кризова психологія**», «**робота з персоналом**»

(назва спеціалізації)

Розробник програми:

доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах, к.біол.н, доцент
(посада, науковий ступінь та вчене звання)

Ільїна Ю.Ю.

Програму навчальної дисципліни рекомендовано кафедрою

психології діяльності в особливих умовах (ПДОУ)
(назва кафедри)

Протокол від. «23» травня 2016 року № 10

Начальник (завідувач) кафедри психології діяльності в особливих умовах
(назва кафедри)

_____ Перелигіна Л.А
(підпис) (прізвище та ініціали)

«_____» _____ 2016 року

Рекомендовано вченою радою факультету соціально-психологічного
(назва факультету)

Протокол від «16» червня 2016 року № 10

Голова вченої ради _____ соціально-психологічного факультету
(назва факультету)

_____ Куфлієвський А.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

«_____» _____ 2016 року

1 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, (спеціалізація) освітній ступень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 4	Галузь знань <u>0301 "Соціально-політичні науки"</u> (шифр і назва)	Обов'язкова навчальна дисципліна загальної підготовки	
Модулів 3	Спеціальність (спеціалізація): <u>6.030102 "Психологія"</u> (шифр і назва) <u>екстремальна і кризова психологія,</u> <u>Робота з персоналом</u>	Рік підготовки:	
Індивідуальне (науково-дослідне) завдання _____ (назва)		<u>1-й</u>	<u>1-й</u>
Загальна кількість годин <u>120</u>		Семестр	
		<u>1</u>	<u>1</u>
з них: аудиторних <u>54 / 12</u> самостійної роботи <u>66 / 108</u>	Освітній ступінь: <u>бакалавр</u>	<u>22 год.</u>	<u>4 год.</u>
		Практичні, семінарські	
		<u>32 год.</u>	<u>8 год.</u>
		Лабораторні	
		<u>0 год.</u>	<u>0 год.</u>
		Самостійна робота	
		<u>66 год.</u>	<u>108 год.</u>
Індивідуальні завдання: _____ год.			
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 54 / 66;
- для заочної форми навчання – 12 / 108

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: засвоєння знань з біології та генетики людини для подальшого їх практичного використання; здатність аналізувати основні наукові погляди щодо законів розвитку, закономірностей будови, життя клітини, органів, їх систем та організму в цілому.

Завдання:

- формування у курсантів та студентів знань про принципи функціонування і структуру біологічних систем, їх онто- і філогенез, взаємозв'язки між біологічними системами, середовищем; оволодіння методологією наукового пізнання;

- розвиток умінь встановлювати гармонійні стосунки з природою на основі поваги до життя як найвищої цінності та всього живого як унікальної частини біосфери;

- мотивація здорового способу життя;

- формування умінь застосовувати теоретичні знання з метою професійного самовизначення у прикладних сферах людської діяльності;

- розвиток розумових здібностей та якостей особистості (пізнавального інтересу, спостережливості, уваги, пам'яті, теоретичного стилю мислення),

- прагнення до самоосвіти, самопізнання, самовдосконалення, самооцінки, самореалізації у різних видах діяльності;

- оволодіння технологією прийняття рішень, вільного вибору і дій у різних сферах життя;

- становлення наукового світогляду; формування емоційно - ціннісного ставлення до природи, до себе, до людей, до загальнолюдських духовних цінностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: визначення найважливіших категорій і понять, головні терміни, передбачені кожною темою;

- історичний розвиток науки, її стан на сучасному етапі розвитку суспільства;

- основні закономірності існування живого; основні положення клітинної теорії, будову прокариотичної та еукариотичної клітин;

- хімічні компоненти клітини: неорганічні та органічні сполуки, функції органічної речовини клітини, можливі зміни хімічного складу клітини при антропогенному навантаженні;
- перетворення енергії у біологічних системах;
- закони упорядкованості біологічних систем;
- автотрофне та гетеротрофне живлення;
- біохімічні процеси;
- закони генетики;
- особливості структури і закономірностях діяльності людського організму;
- механізми видоутворення, еволюційні процеси;
- проблеми популяційної генетики та їх рішення.

вміти:

застосовувати теоретичні знання на практиці та при вивченні інших психологічних дисциплін;

- аналізувати основні погляди на психологічну сутність антропогенезу та особливості психіки антропоїдів;
- використовувати знання при вивченні курсів анатомії та еволюції нервової системи, антропології, вікової психології (розвиток інтелекту дитини на довербальному рівні онтогенезу), загальної психології;
- використовувати знання генетики для опису психологічних особливостей особистості, хворої на хромосомну або іншу спадкову хворобу.
- робити висновки, оперувати поняттями при поясненні явищ природи з наведенням прикладів, усвідомлювати необхідність ґрунтовних знань щодо охорони здоров'я людини та охорони оточуючого середовища;
- усвідомлювати різноманітність життя на Землі через розуміння систематики,

мати **навички:**

- навички самостійної роботи, використання отриманих знань у подальшому вивченні фахових дисциплін, володіти засобами знаходження та використання інформації про сучасні дослідження у галузі біології та генетики.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти:

- Здатність розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно інших людей і відносно природи;

креативність, здатність до системного мислення; наполегливість у досягненні мети професійної діяльності;

- вміння планувати та вирішувати задачі власного особистісного та професійного розвитку, здійснювати самоосвіту, самоорганізацію, самовиховання;
- турбота про якість виконуваної роботи;
- вміння використовувати сучасні методи і методики, наукові технології;
- вміння вільно і адекватно використовувати спеціальні терміни.
- Здатність здійснювати пошук, теоретичний аналіз і систематизацію наукової інформації з питань дисципліни, яка вивчається.
- Здатність та вміння узагальнювати наукові результати з метою їх використання у підрозділах ДСНС, використовувати отримані знання для подальшої розробки рекомендацій з практичних питань психологічної допомоги при роботі з особовим складом та з постраждалими внаслідок надзвичайних ситуацій.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Біологія клітини. Спадковість та мінливість.

Тема 1. Науки про людину.

Біологія людини її складові частини – анатомія, фізіологія, антропология, генетика та екологія людини. Гігієна.

Тема 2. Клітина – морфофункціональна одиниця життя.

Клітина – структурно - функціональна одиниця живих організмів. Будова і життєдіяльність клітин. Цитологія -- наука про клітини. Історія вивчення клітин. Клітинна теорія та її значення для розвитку біології. Загальні уявлення про будову клітин прокариот та еукариот. Поняття про біологічні мембрани - їх структуру, властивості та основні функції: Плазматична мембрана та її роль. Цитоплазма та її компоненти. Поняття про матрикс цитоплазми, органели, клітинні включення. Клітинний центр. Ендоплазматична сітка, комплекс Гольджі, лізосоми, особливості їхньої будови та функцій. Мітохондрії. Ядро, особливості його будови та функцій. Особливості будови та хімічного складу хромосом. Поняття про каріотип. Провідна роль ядра у процес спадковості. Взаємозв'язки між органелами в клітині. Обмін речовин та перетворення енергії в організмі. Біосинтез білків та його етапи. Взаємозв'язок перетворень білків, ліпідів та вуглеводів. Роль ферментів у забезпеченні процесів обміну речовин. Виведення з організмів продуктів обміну речовин.

Організм як біологічна система. Одноклітинні, колоніальні та багатоклітинні організми. Поняття про тканину, орган та систему органів. Основні типи клітини та тканини людського організму. Особливості їх будови та функції. Фізіологічні та функціональні системи органів та їхнє значення для забезпечення нормальної життєдіяльності організмів. Регуляція життєвих функцій. Гомеостаз. Поняття про нервову та гуморальну регуляцію у тварин.

Тема 3. Спадковість та мінливість. Генетика – наука про закономірності спадкової мінливості. Основні генетичні поняття: ген, алель, рецесивність, домінантність, мінливість, спадковість, геном, генотип, фенотип. Методи генетичних досліджень. Закономірності спадковості, встановлені Г. Менделем: закон одноманітності гібридів першого покоління (закон домінування), закон розщеплення ознак, закон незалежного комбінування станів ознак. Статистичний характер законів Менделя та їхні цитологічні основи. Закон чистоти гамет. Спадкова мінливість та її види. Мутаційна мінливість, типи мутацій. Причини виникнення мутацій. Поняття про мутагенні чинники. Значення мутацій у природі та житті людини. Генетика популяцій. Генетична структура популяцій. Поняття про генофонд популяцій. Накопичення мутацій. Закон Харді - Вайнберга. Дрейф генів, його причини та наслідки.

Відхилення при розщепленні від типових кількісних співвідношень, встановлених Г. Менделем, та їхні причини. Проміжний характер успадкування, неповне домінування тощо. Явище зчепленого успадкування. Кросинговер, його причини та біологічне значення. Хромосомна теорія спадковості.

Тема 4. Генетика статі. Генетика статі. Аутосомні та статеві хромосоми. Визначення статі у різних груп організмів та його генетичні основи. Успадкування, зчеплене зі статтю та успадкування, залежне від статі. Генотип як цілісна система Роль взаємодії генотипу та умов довкілля у формуванні фенотипу.

Модуль 2. Етапи онтогенезу. Людський організм як цілісна біологічна система.

Тема 1. Загальні уявлення про клітинний цикл. Інтерфаза. Мітоз та його фази. Біологічне значення мітозу. Мейоз та його фази. Біологічне значення мейозу. Амітоз. Ендомитоз. Основні типи розмноження. Нестатеве та вегетативне розмноження. Статеве розмноження та його форми. Будова та процеси формування статевих клітин. Сперматогенез та овогенез. Будова та функції чоловічої та жіночої статевих систем. Запліднення, вагітність. *Тема 2. Етапи індивідуального розвитку організмів.* Особливості ембріогенезу тварин. Зародковий (ембріональний) етап. Дробіння та утворення бластули. Утворення гастрული. Процеси нейруляції. Диференціація клітин, тканин та органів. Три зародкові листки та їх похідні. Пренатальна періодизація. Вплив тератогенів та розвиток зародка та ембріону. Поняття «критичний період розвитку». Можливі порушення періоду вагітності, умови їх виникнення та профілактика.

Тема 3. Організм людини як цілісна біологічна система. Нервова система, її значення в регуляції та узгодженні функцій організму людини, у взаємодії організму з довкіллям. Взаємозв'язок нервової і гуморальної регуляції в організмі людини. Поняття про стрес та чинники, які його спричиняють. Опорно-рухова система людини, її функції, значення. М'язи як частина опорно-рухової системи. Кров та кровообіг: склад, функції та значення крові,

плазма, її хімічний склад та властивості; будова та функції еритроцитів, тромбоцитів та лейкоцитів, групи крові, резус – фактор. Поняття про імунітет. Будова та робота серця людини. Нейрон-гуморальна регуляція серцевого циклу. Будова та функції кровоносних судин. Великий та малий кола кровообігу. Лімфатична система, лімфообіг. Система органів дихання. Система органів травлення. Система органів виділення.

Тема 4. Основні закономірності постембріонального розвитку. Постембріональний розвиток. Стадії постембріонального розвитку людини. Короткі характеристики періодів постнатального онтогенезу.

Модуль 3. Еволюційне вчення.

Тема 1. . Поняття про еволюцію. Еволюційна гіпотеза Ж.Б. Ламарка. Порівняльно – анатомічні, палеонтологічні та ембріологічні дослідження історичного розвитку організмів. Рудименти та атавізми. Популяція як одиниця еволюції. Поняття про мікроеволюцію, видоутворення та макроеволюцію. Вид та його критерії. Біологічний регрес та прогрес. Шляхи досягнення біологічного прогресу: ароморфоз, ідіоадаптація та загальна дегенерація, співвідношення між основними шляхами еволюції. Проблема виникнення життя на Землі та пізнання його суті. Огляд основних гіпотез виникнення життя на Землі. Поділ геологічної історії землі на ери, періоди та епохи. Розвиток життя в кайнозойську еру. Основні еволюційні події ери.

Тема 2. Теорія Дарвіна. Біографія Ч.Дарвіна. Соціально-економічні і наукові передумови виникнення вчення Дарвіна. Праці Дарвіна та основні положення його вчення. Значення теорії Дарвіна для розвитку природознавства. Порівняльно-анатомічні докази еволюції.

Тема 3. Принципи класифікації організмів. Історія питання. Загальний огляд типів тварин. Протоплазматичний рівень організації. Клітинний рівень організації. Тканинний рівень організації. Органний рівень організації. Системний рівень організації. Характеристика вищих безхребетних. Тип хордові. Походження хордових. Загальна характеристика основних представників класів хордових: риб (хрящових та кісткових), амфібія, рептилій, птахів, ссавців.

Тема 4 Поняття про антропогенез. Місце людини у системі тваринного світу. Людина та інші примати. Відмінності людини від тварин. Роль праці в процесі перетворення мавпи у людину.

Тема 5. Походження людини. . Палеонтологічні дані про походження людини. Виявлені мавполюди. Виявлені представники роду Номо. Розвиток культури. Людські раси. Людина як важливий екологічний фактор. Демографічний вибух.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Тема 1.1. Науки про людину.	7	1	-	-	-	6	4,4	^{0,4}	-	-	-	4	

Тема 1.2. Клітина-морфофункціональна одиниця життя	11	1	4	-	-	6	11,6	^{0,6}	1			10
Тема 1.3. Спадковість та мінливість	12	2	4	-	-	6	11,4	0,4	¹	-	-	10
Тема 1.4. Генетика статі	6	-	2	-	-	4	11,6	^{0,6}	1	-	-	10
Разом за модулем 1	36	4	10	-	-	22	39	^{2,0}	3			34
Модуль 2												
Тема 2.1. Розмноження.	6	2	2	-	-	2	5,1	0,1		-	-	5
Тема 2.2. Етапи індивідуального розвитку: ембріональний розвиток	6	2	2			2	6,1	0,1	¹			5
Тема 2.3. Організм людини як цілісна біологічна система	20	4	8			8	11,5	0,5	1			10
Тема 2.4. Основні закономірності постембріонального розвитку	18	4	4	-	-	10	21,4	0,4	¹	-	-	20
Разом за модулем 2	50	12	16	-	-	22	44,1	1,1	³	-	-	40
Модуль 3.												
Тема 3.1. Поняття про еволюцію	7	2	-	-	-	5	7,4	^{0,2}	0,4	-	-	6,8
Тема 3.2. Теорія Дарвіна	7	-	2	-	-	5	7,4	0,2	^{0,4}	-	-	6,8
Тема 3.3. Принципи класифікації організмів	9	2	2	-	-	5	7,4	^{0,2}	0,4	-	-	6,8
Тема 3.4. Поняття про антропогенез	7	2	-	-	-	5	7,4	^{0,2}	0,4	-	-	6,8
Тема 3.5. Походження людини	4	-	2	-	-	2	7,3	^{0,1}	0,4	-	-	6,8
Разом за модулем 3	34	6	6			22	36,9	^{0,9}	2	-	-	34
Усього годин	120	22	32	-	-	66	120	4	8	-	-	108

5. Теми семінарських занять (Не передбачено навчальним планом)

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1.2. Клітина-морфофункціональна одиниця життя	4
2	Тема 1.3. Спадковість та мінливість	4
3	Тема 1.4. Генетика статі	2
4	Тема 2.1. Розмноження	2
5	Тема 2.2. Етапи індивідуального розвитку: ембріональний розвиток	2
6	Тема 2.3. Організм людини як цілісна біологічна система	8
7	Тема 2.4. Основні закономірності постембріонального розвитку	4
8	Тема 3.2. Теорія Дарвіна	2
9	Тема 3.3. Принципи класифікації організмів	2

10	Тема 3.5. Походження людини	2
	Разом	32

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторні роботи не передбачені робочим навчальним планом.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1.1. Науки про людину.	6
2	Тема 1.2. Клітина-морф функціональна одиниця життя	6
3	Тема 1. 3. Спадковість та мінливість	6
4	Тема 1.4. Генетика статі	4
5	Тема 2.1. Розмноження.	2
6	Тема 2.2. Етапи індивідуального розвитку: ембріональний розвиток	2
7	Тема 2.3. Організм людини як цілісна біологічна система	8
8	Тема 2.4. Основні закономірності постембріонального розвитку	10
9	Тема 3.1. Поняття про еволюцію	5
10	Тема 3.2. Теорія Дарвіна	5
11	Тема 3.3. Принципи класифікації організмів	5
12	Тема 3.4. Поняття про антропогенез	5
13	Тема 3.5. Походження людини	2
	Разом	66

9. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання не передбачені робочим навчальним планом.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Вивчення дисципліни “Основи біології людини” передбачає проведення лекційних та практичних занять а також самостійну роботу курсантів та студентів. Практичні заняття проводяться в аудиторії спеціалізованій учбовій лабораторії.

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Для оцінки знань слухачів використовується поточний та підсумковий контролю. Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті методом усного опитування, перевірки виконання завдань у робочому зошиті та біологічних диктантів. У процесі вивчення дисципліни курсанти та студенти в усній форми складають дві модульні контрольні роботи. Підсумкова форма контролю – іспити (у першому семестрі).

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ:

Поточний контроль та самостійна робота							
M1/3	M2/4	Модуль ні КР	Реферат	Словни к	Методи ка	Іспит	Сума
25	25	10	10	10	10	10	100

Оцінка за бальною шкалою елементів навчальної діяльності з дисципліни

Елементи навчальної діяльності	Усього за семестр балів
Відвідування та робота на занятті	46
Здача модуля	20
Реферати	10
Ведення робочого зошита та словника біологічних термінів	5
Усього – максимум за період	81
<i>Додаткові необов'язкові завдання та науково-дослідна діяльність здобувача вищої освіти</i>	<i>до 9</i>
Складання екзамену (максимум)	10
Накопичувальний підсумок	100

Шкали оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності за шкалою ВНЗ	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен, диф. залік	залік
90-100 <i>(та вище з урахуванням необов'язкових завдань)</i>	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
65-79	C		
55-64	D	задовільно	
50-54	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

13.1. Контрольні питання для проведення підсумкового контролю (модульний контроль, екзамен)

1. Біологія як система наук.
2. Використання наукового методу для аналізу біологічних фактів.
3. Основні теорії, закони та закономірності біології.
4. Основні властивості живого організму. Рівні організації живого.
5. Клітинна теорія. Про- та еукаріотичні клітини
6. Хімічні сполуки протоплазми. Обмін речовин та енергії.
7. Органели клітини.
8. Синтез білка. Етапи білкового синтезу. Генетичний код та його властивості.
9. Порушення регуляції клітинної активності. Генні та хромосомні мутації.
10. Ферменти, гормони, вітаміни та їх роль у процесах метаболізму.
11. Ділення клітин: мітоз. Фази мітозу та їх характеристика.
12. Ділення клітин: мейоз. Фази мейозу та їх характеристика.
13. Ділення клітин: амітоз та ендомітоз.
14. Форми розмноження. Характеристика нестатевого і статевого розмноження
15. . Гаметогенез: овогенез. Характеристика фази великого та малого росту.
16. . Гаметогенез: сперматогенез.
17. . Онтогенез. Характеристика стадій пренатального онтогенезу.
18. .Провізорні органи.
19. Ембріональні зачатки та їх тканинні похідні.
20. Спадковість та мінливість.
21. Мутації та їх вплив на ріст та розвиток людського організму. Генні та хромосомні хвороби.
22. Закони Менделя.
23. Генетичне визначення статі. Балансова теорія визначення статі, її значення.
24. Успадкування ознак, зчеплених зі статтю.
25. Становлення функцій різних органів та систем у плода. Вплив тератогенів на розвиток людського організму.
26. Вікові зміни показників розвитку у постнатальному онтогенезі: новонароджений.
27. Вікові зміни показників розвитку у постнатальному онтогенезі: немовля та дошкільник.
28. Вікові зміни показників розвитку у постнатальному онтогенезі: молодший школяр, підліток, юність.
29. Вікові зміни показників розвитку у постнатальному онтогенезі: дорослість.
30. Основні закономірності постембріонального розвитку: період старості, теорії старіння. Фізіологічні та нейро-гуморальні зміни при старінні.
31. Тканина: визначення, види та функції.
32. Організм як цілісна біологічна система: опорно-руховий апарат.
33. Організм як цілісна біологічна система: будова та функції травної системи.
34. Організм як цілісна біологічна система: будова та функції дихальної системи.
35. Організм як цілісна біологічна система: будова та функції видільної системи.
36. Організм як цілісна біологічна система: будова та функції статевої системи.
37. Організм як цілісна біологічна система: Кров та кровоносна система.
38. Організм як цілісна біологічна система: ендокринна система.
39. Організм як цілісна біологічна система: нервова система.
40. Організм як цілісна біологічна система та його реакція на подразники. Проблема стресу у біології та медицині.
41. Розвиток еволюційного вчення.
42. Основні положення теорії Дарвіна – Уоллеса.
43. Біогенетичний закон Мюллера – Геккеля.
44. Мікро- та макроеволюція.

45. Проблема походження життя на Землі та шляхи її вирішення.
46. Ери та періоди Землі та їх характеристика.
47. Еволюція вищих приматів.
48. Походження людини. Сутність та основні риси антропосоціогенезу.
49. Докази еволюції за даними палеонтології, порівняльної анатомії та порівняльної біології.
50. Виявлені представники роду Номо.
51. Фізичний розвиток людини.
52. Зв'язок конституційних і психологічних особливостей.
53. Видова єдність людства. Класифікація рас.
54. Адаптивність расових ознак.
55. Антропологічна структура населення земної кулі (Європа, Азія, Америка, Африка).

13.2. Плани практичних занять

Плани практичних занять наведені у додатку 1.

13.3. Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Завдання для самостійної роботи слухачів наведені у додатку 2 до цієї програми.

13.4. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт

Матеріали до контрольних робіт денної та заочної форм навчання наведені у додатку 3 до цієї програми.

13.5. Паке́т комплексних контрольних робіт (ККР) для перевірки знань

Паке́т ККР для перевірки знань наведений у додатку 4 до цієї програми.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Базова

1. Биология / Под ред. В. Н. Ярыгина. — М.: Медицина, 1999.
2. Колесников С.И. Общая биология/ Учебное пособие. Ростов/н.Дону. Феникс, 2005, 288 с.
3. Войцицкий В.М. та ін. Біологія / Підручник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Кондор, 2007. — 760 с.
4. Воробець З.Д. та ін. Біологія / Навч. Посібник. К.: Знання, 2010. — 436 с.
5. Сегеда С.П. Антропология: підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищ.навч.закл.. — К.: Либідь, 2009. — 424 с.
6. Слюсарев А.А. Биология: Учебник для студентов медицинских институтов. К.: Вища школа, 1987. — 415 с.

Допоміжна

1. Алексеева Т. И. Адаптация человека в различных экологических нишах Земли (биологические аспекты): Курс лекций. — М.: Изд-во МНЭПУ, 1998. — 280 с.
2. Агаджанян Н. А., Шабатура Н. Н. Биоритмы, спорт, здоровье. — М.: Физкультура и спорт, 1989. — 209 с.
3. Баландин Р. К. Природа и цивилизация. — М.: Мысль, 1986. — 391 с.
4. Вернадский В. И. Биосфера. — М., 1967.
5. Вилли К., Детье В. Биология. Биологические процессы и законы. — М., 1978.
6. Гайсинович А. Е. Зарождение и развитие генетики. — М., 1988.
7. Грин Н., Стаут У., Тейлор Д. Биология: В 3 т. — М.: Мир, 1990.

8. Дарвин Ч. Путешествие натуралиста вокруг света на корабле “Бигль”. — М., 1983. — 568 с.
9. Доннер К. Тайны анатомии: Пер. с англ. — М.: Мир, 1988.
10. История эволюционных учений в биологии / З. И. Берман, К. М. Завадский, А. Л. Зеликман и др. — Л., 1966.
11. Краев А. В. Анатомия человека: В 2 т. / Под ред. Р. Д. Синельникова. — М.: Медицина, 1978.
12. Левонтин Р. Генетические основы эволюции. — М., 1978.
13. Медников Б. М. Дарвинизм в XX веке. — М., 1975.
14. Миловзорова М. С. Анатомия и физиология человека. — М.: Медицина, 1972.
15. Северцов А. Н. Морфобиологическая теория эволюции и теория филогенеза // Собр. соч. — Т. 3. — М.; Л., 1945.
16. Северцов А. С. Основы теории эволюции. — М., 1987.
17. Чусов Ю. Н. Физиология человека. — М.: Просвещение, 1981.
18. Яблоков А. В. Актуальные проблемы биологической науки. — М.: Просвещение, 1984.
- 205

Розробник:
к. біол. н., доцент

(підпис)

Гльїна Ю.Ю.

(прізвище та ініціали)